

*Львівський національний університет
імені Івана Франка*

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV
GEOGRAPHY FACULTY
DEPARTMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL GEOGRAPHY
SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY

**HUMAN-GEOGRAPHICAL SCHOOL OF LVIV:
HISTORY, THEORY, UKRAINIAN STUDIES**

M A T E R I A L S

Ukrainian scientific conference with participation of foreign scientists
dedicated to the 70-th anniversary
of the Department of Economic and Social Geography
Ivan Franko national university of Lviv
(Lviv, 19–20 November 2015)

LVIV – 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА

**ЛЬВІВСЬКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ШКОЛА:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ**

МАТЕРІАЛИ

всеукраїнської наукової конференції з участю закордонних учених,
присвяченої 70-річчю кафедри
економічної і соціальної географії
Львівського національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, 19–20 листопада 2015 р.)

ЛЬВІВ – 2015

УДК 911.3:378.4.096ЛНУ(06)

ББК У04(4Укр)я431

Л 89

Редакційна колегія: д-р геогр. наук, проф. О. Шаблій (відп. ред.); канд. геогр. наук, доц. О. Вісьтак (відп. секр.); канд. геогр. наук, доц. В. Біланюк; канд. геогр. наук, доц. М. Білецький; канд. екон. наук, доц. Ю. Занько; д-р геогр. наук, проф. О. Заставецька; д-р геогр. наук, проф. С. Іщук; канд. екон. наук, проф. Є. Качан; д-р геогр. наук, проф. Н. Коцан; д-р екон. наук, ст. наук. співроб. В. Кравців; канд. геогр. наук, доц. А. Кузишин; д-р геогр. наук, проф. Р. Лозинський; д-р екон. наук, проф. М. Мальська; д-р екон. наук, проф. М. Мальський; д-р екон. наук, проф. Я. Олійник; д-р геогр. наук, проф. М. Пістун; д-р геогр. наук, проф. І. Ровенчак; д-р геогр. наук, проф. В. Руденко; д-р екон. наук, проф. У. Садова; д-р геогр. наук, проф. О. Топчієв; д-р екон. наук, проф. А. Шевчук.

*Рекомендовано Вченою радою географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
Протокол № 7 від 21 жовтня 2015 р.*

Л 89 **Львівська суспільно-географічна школа : історія, теорія, українознавчі студії :** матеріали Всеукраїнської наукової конференції з участю закордонних учених, присвяченої 70-річчю кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, 19–20 листопада 2015 р.) / [відп. ред. : проф. О. І. Шаблій]. — Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. — 484 с.

ISBN 978-966-397-273-2.

У матеріалах конференції подані статті з широкого спектру теоретичних, методологічних та методичних проблем суспільної географії, розвитку суспільної географії в інформаційну епоху, проблем географії України та географічного українознавства, становлення нових напрямків суспільно-географічних пошуків (геософія, геоглобалістика, геотуризм тощо). Автори збірника — науковці України, Польщі, Німеччини, Канади, Австрії та Франції.

Для науковців, докторантів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, учителів та осіб, які цікавляться проблемами суспільно-географічної науки.

УДК 911.3:378.4.096ЛНУ(06)

ББК У04(4Укр)я431

Тексти подано в авторській редакції, мовою оригіналу. Автори несуть повну відповідальність за зміст статей, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

Думка авторів статей може не збігатися з думкою організаторів наукової конференції.

Адреса редакційної колегії:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра економічної і соціальної географії.

вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000.

Тел.: +38 032 239 45 73.

E-mail: kafedra.lviv@gmail.com, lvivhumgeo@ukr.net.

і населення, але середньою релігійністю. Близькою до середньої релігійності населення відзначається Рівненська область (13,1 рел. орг./осіб). В Західному регіоні України розташована Львівська область, яка має найбільше в Україні зареєстрованих релігійних організацій (рел. орг.) – 3035. Вона вирізняється цією особливістю і у Західному регіоні. На другому місці з меншою кількістю релігійних організацій знаходяться Рівненська і Волинська області – 1512 і 1552 відповідно (рис. 4). Найменшу кількість релігійних громад має Чернівецька область, що можна пояснити невеликою кількістю населення в області і відповідно меншою представленістю тут релігійних громад. У когорту із найменшими показниками входить ще й Івано-Франківська область (1390 рел. орг.).

У зв'язку з глобалізацією світу та відкритістю кордонів роль релігії не зменшила свій вплив на українське суспільство. Релігійність визнана характерною рисою українців як соціальної спільноти. Криза ідентичності в сучасній Україні, відсутність загальної згоди в питаннях розвитку країни, брак спільних ідеалів створили в масовій свідомості передумови впевненості в особистому місці релігійних інституцій у процесі формування суспільства. Проведення державної політики, спрямованої на зміцнення національної єдності та захист національних інтересів, потребує вдосконалення інституціональної бази відносин держави і релігійних інституцій. Принципи поведінки на основі релігійних переконань формують певний тип економічної поведінки, характерний для представників конкретного віросповідання, що загалом створює передумови сталого економічного розвитку країн і регіонів, де ці вірування домінують.

Список використаних джерел:

1. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2013 року (Форма № 1). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=51&Itemid=79&lang=ru.
2. *Паращевін М.* Релігія та релігійність в Україні / М. Паращевін. – К. : Інститут політики, Інститут соціології НАН України, 2009. – 68 с.
3. Релігієзнавчий словник / За ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. – К. : – Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
4. Релігійний туризм : термінологічний словник-довідник / автор-упорядник Т. Божук. – Л. : Український бестселер, 2010. – 152 с.
5. Релігія і влада в Україні : проблеми взаємовідносин // Інформаційні матеріали до Круглого столу на тему: “Державно-конфесійні відносини в Україні станом на 2013 рік : рух до партнерства держави і Церкви чи до кризи взаємин?”. – К., 2013 р. – 76 с.
6. *Шевченко В. М.* Словник-довідник з релігієзнавства / В. М. Шевченко. – К. : Наук. думка, 2004. – 560 с.

УДК 911.3:001.308

Мирослава Книш, Любов Котик

СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛІСТИКИ ЯК НАУКИ

*Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
knyshmyroslava@gmail.com, kotyklub@gmail.com*

Actuality research the global studies was substantiated. Global studies as interdisciplinary, postnonclassical science was proved. Approaches the scientists to defining global studies were analyzed. The author interpretation of science, the definition of its object and subject of study was proposed. The conceptual scheme of science in sciences and the structure of global studies were developed. Stages of science, its function, the main unit of conceptual and terminology were opened. Prospects of development of science were outlined.

Ключові слова: *глобалістика, міждисциплінарна наука, актуальність, етапи розвитку, функції, глобалізм, глобалізація, глобальні проблеми, глобальне моделювання, антиглобалізм.*

Key words: *global studies, an interdisciplinary science, relevance, stages of development, function, globalism, globalization, global problems, global modeling, anti-globalization.*

У сучасному науковому дискурсі значна увага присвячена часовості та об'єктивності висвітлення в теоретико-методологічних засадах наук модерних викликів суспільства. Глобальні економіко-соціально-політичні кризи, тероризм, кібербезпека, інформаційний простір, формування єдиного (глобального) суспільства на фоні наростаючої суверенізації держав стають модерними об'єктами / предметами / аспектами дослідження як класичних, неklasичних так і постнеklasичних наук. З когорти останніх варто виокремити глобалістику.

Актуальність вивчення глобалістики зумовлена: а) світовими інтеграційними процесами, первинно в економічній та політичній сферах, а з початку ХХІ ст. у соціальній та інформаційних сферах; б) неконтрольованим збільшенням кількості населення планети на фоні регіональних демографічних диспропорцій розвитку (депопуляція, старіння / високий рівень природного приросту й дитячої та материнської смертності, низька тривалість життя; міграційні потоки; біженці; псевдоурбанізація); в) загостренням продовольчої проблеми (голод, переїдання, незбалансоване харчування); г) вичерпністю сировинних та енергетичних ресурсів та пошуком нових видів сировини й альтернативних джерел палива й енергії; г) погіршенням стану здоров'я населення (епідемія ВІА/СНІДу, хвороби цивілізації); г) зростанням рівня агресії у світі на фоні високого рівня мілітаризації глобальних й регіональних держав (загроза початку ІІІ світової війни, гібридні й інформаційні війни, тероризм); д) подоланням диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів та держав (Північ-Південь); е) викликами соціальних негараздів (злочинність, наркоманія, on-line залежність, і т. д.); є) необхідністю впровадження на глобальному рівні засад демократії та сталого розвитку (формування глобального уряду, гнучке ІТ-урядування та управління, функціонування міжнародних організацій, подолання проблем змін клімату та забруднення сфер Землі); ж) формуванням глобального інформаційного суспільства (створення кіберпростору, подальший розвиток Internet, гарантування захисту державної та особистої інформації (секьюритизація кіберпростору)); з) новими здобутками науки (ГМО-продукти, клонування, генна медицина, 3D-принтери, розумні машини (*mind-hard*) та розумне програмне забезпечення (*mind-soft*)) на фоні росту функціональної та абсолютної неграмотності; и) прагненням конструктивного освоєння Світового океану, Антарктиди, навколосемного та позасемного простору; і) гарантуванням усесторонньої безпеки людству та забезпеченням подальшого його прогресивного розвитку; ї) розробкою сценаріїв та моделей розвитку людства; й) укладанням коротко-, середньо-, довготермінових прогнозів змін функціонування суспільства у планетарному масштабі; к) засторогою руйнування планети Земля, як дому життя людства, тощо.

У рамках розвитку сучасних наук поєднуються два принципи. Перший принцип скерований на об'єднання, тобто до інтеграції наук, а другий – на збереження їхньої диференційної сутності. Саме розширення інтеграційних уявлень про світ стало однією з важливих тенденцій, яка визначає динаміку розвитку науки у ХХІ ст.

Інтеграція наукових знань у середині ХХ ст. сприяла виникненню загальнонаукового дискурсу про роль глобалізації у розвитку сучасного світу й часовість розв'язання глобальних проблем людства. Її результат – формування Е. Ласло (*Er. Laszlo*, нар. 1932), Д. Месаровичем (*D. Mesarovic*, нар. 1928), А. Печчеї (*A. Peccei*, 1908–1984) концепції глобалізму, яка стала підґрунтям діяльності теоретиків Римського клубу (*The Club of Rome*, 1968) і почала популяризуватися через доповіді його представників перша з яких “Межі росту” (*Limits to Growth*, 1972; автори: Д. Медоуз та ін (*D. Meadows & C*)). Наукові пошуки членів Римського клубу (34 доповіді станом на середину 2015 р.; остання Д. Кортен (*D. Korten*) “Змінити історію, змінити майбутнє – життєва економія для живої Землі” (*Change the Story, Change the Future – A Living Economy for a Living Earth*), 2015) стали предтечею формування в кінці ХХ ст. на початку ХХІ ст. окремої науки – глобалістика.

IV. НОВІ ГАЛУЗИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ НА ПЕРЕТИНІ НАУК

Назва науки – “глобалістика” – семантично є близькою до таких постнекласичних наук як систематика, інформатика, синергетика та з етимологічної точки зору походить від терміна “глобальний” (лат. *globus* – куля; франц. *global* – всесвітній, загальний) [8, с. 185], що означає “планетарний” (всесвітній, який стосується всієї земної кулі), “загальний” (універсальний, що охоплює все або всіх), “всєбічний” (вичерпний).

Незважаючи на те, що термін глобалістика широко використовується у науково-довідковій літературі, засобах масової інформації, повсякденному житті, вчені не прийшли до єдиної думки щодо його означення (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до трактування науки “глобалістика”

Складові означення науки	Автор, рік																				
	Хозін Г., 1990	Гладкий Ю., 1994	Чешков М., 1998	Валлерстайн І., 1999	Кочетов Е., 2002	Бергер П., 2002	Федотов А., 1999	Білорус О., 2001	Шепелев М., 2001	Васіленко І., 2003	Глобалістика: енциклопедія за ред. І. Мазур, А. Чумаков, 2003	Чешков М., 2005	Гей У., 2008	Власов В., 2009	Ільїн І., 2009	Білорус О., Власов В., 2010	Лукашевич В., 2010	Чжайло А., 2010	Васильєв Г. Ю., Васильєва І. Г., 2011	Муза Д., 2011	Книш М., Котик А., 2015
Досліджує глобальні проблеми	+	+					+	+		+	+		+	+	+	+	+		+		+
Досліджує глобальні процеси / глобалізм					+						+	+	+	+	+	+	+		+		+
Досліджує глобалізацію						+					+	+		+		+	+		+		+
Досліджує головні напрямки і рушійні сили безпечного розвитку людства							+				+					+					
Досліджує феномен виживання, як проблему збереження та гармонічного розвитку людини, природи, суспільства																	+				
Досліджує антиглобалістичні процеси												+									
Формує методи світового стратегічного планування і прогнозування																+					
Розробляє моделі майбутнього світоустрою							+														+
В центрі досліджень І геоекономіка					+	+										+					
Формує нові знання щодо поточного та майбутнього розвитку світу / новий світогляд												+			+	+	+		+		+
Наука про цілісність світу			+	+			+		+	+		+		+			+			+	
Самостійна інтегративна наука					+												+	+		+	+
Наддисциплінарна наука				+																	
Синтетична наука																+					
Науковий напрям	+	+													+						+

Укладено на основі: [4, 5, 7, 9, 10–15, 18–19, 21–28, 31, 32, 36, 41].

Досить поширеними є короткі означення глобалістики — як науки про глобальний світ та його проблеми (І. Василенко (И. Василенко “Политическая глобалистика”, 2003).

Український вчений М. Шепелєв [31] трактує глобалістику як науку, що вивчає світ як цілісність, що динамічно розвивається.

Інший український вчений О. Білорус (“Глобалізація і національна стратегія України”, 2001) вважає, що глобалістика зосереджує свої зусилля на проблемах глобального розвитку, його якості і безпеці.

Російський географ Ю. Гладкій (Ю. Гладкий) [12, с. 108] вважає, що глобалістика – науковий напрям і ототожнює її як вчення про глобальні проблеми сучасності (природні і суспільні).

Низка вчених [6, 17], роботи яких з’явилися на початку ХХІ ст. намагаються обґрунтувати становлення і розвиток глобалістики як самостійної науки, при цьому показати, що серцевиною глобального процесу виступає економічна складова – геоеконіміка.

Деякі вчені вважають, що глобалістика є наукою про дослідження найзагальніших закономірностей розвитку людства і розробку моделі науково-організованого життєздатного світоустрою в єдності і взаємодії глобальної екології, соціальної й економічної сфер діяльності в умовах антропогенного перевантаження Землі (А. Федотов (А. Федотов) [21]).

Крім того на Заході під глобалістикою у багатьох публікаціях [33, 35, 38, 40] розуміється сукупність концепції глобалізації. Таку трактовку розділяють деякі вчені [1, 2] у нашій країні.

Різні трактування глобалістики як науки (табл. 1) дозволяють виокремити такі три підходи:

1) більшість вчених розглядають глобалістику як сукупність знань, що сформувалися на межі соціогуманітарних, природничих і технічних наук, які орієнтовані на дослідження процесів глобалізації і розв’язання протиріч, що виникають на глобальному рівні;

2) прихильники другого підходу трактують глобалістику як перспективну науку не стільки реального, скільки прогностичного (майбутнього) світу;

3) згідно з третім підходом, глобалістика на сучасному рівні її розвитку – це сукупність знань і практичних дій, пов’язаних з аналізом і розв’язанням глобальних проблем, спробою надати процесам глобалізації керований характер.

Дискусійним залишається питання чи глобалістика наука чи науковий напрям?

У зв’язку з тим, що глобалістика з’явилася порівняно недавно, вчені не прийшли до єдиної думки стосовно того, – це наука (В. Арутюнов, В. Свінцицький [2], О. Білорус, В. Власов [4], В. Бєбик [3], П. Бергер (P. Berger) і С. Гантінгтон (S. Huntington) [32], Т. Качмарек (T. Kaszmarek) [36], Е. Кочетов (Э. Кочетов) [17], В. Лукашевич [18], С. Оток (S. Otok) [38], Є. Суліма [20], А. Федотов (А. Федотов) [24], М. Чешков (М. Чешков) [24, 25], А. Чумаков (А. Чумаков) [27], М. Шепелєв [29]), науковий напрям (Ю. Гладкій (Ю. Гладкий) [12], Д. Муза [19], Г. Хозін (Г. Хозин) [23]), чи наддисциплінарна галузь наукового знання (І. Валлерстайн (I. Wallerstein) [41]).

Дилему троїстого подання глобалістики по-своєму розв’язує І. Ільїн (И. Ильин): “Глобалістика, як область наукового знання, що формується про глобальні явища і процеси постає в трьох іпостасях: як міждисциплінарний науковий напрям, як основа світогляду сучасної людини і як сфера зіткнення різних інтересів, які охоплюють широкий спектр суспільних відносин — від економіки й політики до ідеології та культури” [14, с. 3]. Водночас автор наголошує, що така характерна, специфічна риса глобалістики має як свої позитивні так і негативні аспекти: “... водночас з конструктивним розвитком глобалістики як наукового напрямку має місце й вульгаризація її термінологічного апарату, спроба перетворення науки в модні знання, навколонукові та псевдонаукові течії і т. д.” [14, с. 3].

Завдання глобалістики як науки – впорядкувати об’єктивні знання про глобалізацію, глобальні проблеми людства, антиглобалістичні рухи. Теоретична незрілість глобалістики пояснюється тим, що вона не визначила досить чітко контури свого предмета. Залишається відкритим питання про те:

1) глобалізація – це процес, який має альтернативи і варіанти, чи це процес однозначний і односпрямований?

IV. НОВІ ГАЛУЗИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ НА ПЕРЕТИНІ НАУК

2) процес глобалізації веде до створення гомогенної світоцілісності чи гетерогенності?

3) глобалізація – це новий процес, породжений новими зрушеннями у виробництві, інформатиці, комунікаціях, чи має свої історичні корені?

Нерозв'язаною залишається проблема дисциплінарного виміру глобалістики. На думку багатьох вчених у зв'язку з тим, що предметом пізнання є світ як цілісне утворення, то принцип дисциплінарного членування виглядає анахронізмом.

Так, на думку І. Валлерстайна [42], сучасна цілісність, або те, що він називає “світ-система” – не поділяється на окремі сфери – політичну, економічну, культурну, тощо. Вчений вважає, що окремі дисципліни втрачають можливість свого існування, а світова цілісність має досліджуватися інтегральною наукою нового типу – глобалістикою. Вчений відкидає дисциплінарну організацію наукового знання, вважаючи його неадекватним сучасному світу і рівню науки (“Кінець світу, як ми його знаємо: Соціальна наука в XXI столітті” (“The End of the World As We Know It: Social Science for the Twenty-first Century”), 1999; “Невизначені світи: Світ-системний аналіз в епоху змін” (“Uncertain Worlds: World-Systems Analysis in Changing Times”), 2013).

Таку точку зору поділяють багато вчених, які вважають, що дослідження світу як цілого не можна побудувати на основі різних дисциплін зі своїми особливими об'єктами пізнання, поскільки вони не утворюють автономних сфер.

Можна погодитися з такою позицією І. Валлерстайна про те, що світоцілісність дійсно неподільна на окремі сфери, але не можна погодитися з тим, що ці дисципліни втратили своє предметне поле.

Сучасна глобалістика формується протягом останніх чотирьох десятиліть. За своїми витокami вона пов'язана з ідеями холізму і уявленнями про єдиний взаємопов'язаний світ. Хоча, першим історично-зафіксованим глобалістом науковці вважають царя Вавилонії Хаммурапі (1810–1750 рр. до н. е.), який об'єднав мешканців басейну р. Євфрат і р. Тигр та сформулював перші письмові закони життя великої спільноти (“Кодекс Хаммурапі”, 1780 р. до н. е.; містить 282 параграфи норм, що визначають правила життя у Вавилонському царстві). Проте першими представниками сучасної глобалістики можна вважати Е. Ласло, Д. Месаровича, А. Печчеї, Д. Медоуза та ін. У цілому в історії зародження, становлення та розвитку глобалістики як науки доцільно виокремити доннауковий етап (до 60-рр. ХХ ст.) та три етапи сучасного розвитку (з 60-х років ХХ ст. і до сьогодні) (табл. 2).

Таблиця 2

Етапи розвитку глобалістики

Назва етапу	Часові рамки	Характерні риси
1	2	3
Донауковий	До 60-х років ХХ ст	<ul style="list-style-type: none"> ➤ зародження принципу географічного детермінізму: XVIII ст. – французький мислитель Ш. де Монтеск'є (<i>Ch. de Montesquieu</i>, 1689–1755) висунув ідею виникнення і розвитку суспільства, як природно обумовленого процесу (“Про дух законів”, 1748); ➤ обґрунтування необхідності контролю за приростом населення Землі: Т. Мальтус (<i>T. Malthus</i>, 1766–1834), праця “Досвід про закон народонаселення” (“<i>An Essay on the Principle of Population</i>”, 1798): населення зростає експоненціально (подвоюється приблизно кожні 20 років), а кількість продуктів харчування – за арифметичною прогресією (ефект “абсолютного перенаселення Землі”). Вчений трактував війни, хвороби, голод, як необхідні, природні процеси коректування чисельності населення; ➤ зародження мальтузіанства – сукупності концепцій, що розглядають необмежене зростання кількості населення як головну причину соціальних негараздів, політичних потрясінь, економічних та екологічних катастроф;

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Продовження табл. 2

1	2	3
Донауковий	До 60-х років XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ формулювання закону “збереження, перетворення і нагромадження сонячної енергії на поверхні Землі завдяки людській праці” – С. Подолинський (1850–1891), твір “Праця людини і її відношення до розподілу енергії” (1880); ➤ введення в науковий обіг поняття “життєвий простір” – важливий географічний фактор середовища проживання, що впливає на діяльність людини, зумовлює хід і напрямок розвитку конкретних суспільств: Ф. Ратцель (<i>F. Ratzel</i>, 1844–1904), праці “Антропологеографія” (<i>“Anthropogeographie”</i>, 1882), “Життєвий простір” (<i>“Lebensraum”</i>, 1901), “Земля і життя: порівняльна географія” (<i>“Die Erde und das Leben. Eine vergleichende Erdkunde”</i>, 1901–1902); ➤ зародження вчення про ноосферу – етап розвитку біосфери, на якому людина, свідомо використовуючи свої знання, підтримуватиме існування ноосфери та сприятиме її розвитку. Засновники вчення: В. Вернадський (1863–1945; закон ноосфери Вернадського – “Декілька слів про ноосферу”, 1944), Т. де Шарден (<i>T. de Chardin</i>, 1881–1955; закон гармонійного примирення свободи і національних особливостей з плануванням і об’єднанням – “Фенемен людини” (<i>“Le Phénomène humain”</i>), 1938–1940, опубліковано 1955).
Перший етап	Середина 60-х – середина 70-х років XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ усвідомлення загрози глобальних проблем для розвитку суспільства (ядерне самознищення людства, продовольча, нестача мінеральних ресурсів); ➤ формування концепції глобалізму (Е. Ласло, Д. Месарович, А. Печчеї); ➤ створення Римського клубу (1968); ➤ розуміння експоненціального збільшення кількісних та якісних змін у суспільстві, зумовлених становленням світового господарства та глобалізацією – “футурошок” (<i>“стрес та дезорієнтація, які виникають у людей, при появі значної великої кількості змін за дуже короткий термін”</i>, – Е. Тоффлер (<i>A. Toffler</i>) “Шок майбутнього” (<i>“Future Shock”</i>, 1970)); ➤ розробка перших моделей світової динаміки “Світ-1”, “Світ-2” (Дж. Форрестер (<i>J. Forrester</i>) націлених на напрацювання сценаріїв розвитку усього людства у його взаємовідносинах з біосферою. Модель “Світ-1” розкривала динаміку світової соціально-економічної системи, “Світ-2” – репрезентувала суттєві взаємозв’язки між населенням, промисловістю, забрудненням довкілля, наявними ресурсами та їжею; ➤ публікація праці Дж. Форрестера “Світова динаміка” (<i>“World Dynamics”</i>, 1971); ➤ формування первинної тематики наукових пошуків глобалістики – зростання народонаселення, вичерпність ресурсів, криза суспільного розвитку; ➤ публікація перших доповідей представників Римського клубу: “Межі росту” (<i>“Limits to Growth”</i>, 1972; автори Д. Медоуз та ін. (<i>D. Meadows & C</i>); дослідження довготермінових наслідків глобальної тенденції зростання населення, обсягів виробництва, виснаження ресурсів та забруднення довкілля за допомогою моделі “Світ-3”) і “Людство у пункті повороту” (<i>“Mankind at the Turning Point”</i>), 1974; автори М. Месарович (<i>M. Mesarovic</i>), Е. Пестел (<i>E. Pestel</i>); пропагується ідея необхідності створення дійсно взаємозалежного (“органічного”) суспільства для подолання глобальних проблем); ➤ формування концепції “меж зростання” (Д. Медоуз, Е. Пестел, Дж. Форрестер, Д. Месарович) й засад сучасної концепції “сталого розвитку”.
Другий етап	Середина 70-х – середина 90-х років XX ст.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ перше використання терміну “глобалізація” у науковій дискусії – соціолог Дж. Маклін (<i>J. McLean</i>, 1981), популяризація терміну – Т. Левітт (<i>T. Levitt</i> “Глобалізація ринків” (<i>“Globalization of Markets”</i>, 1983, часопис: <i>“Harvard Business Review”</i>), Р. Робертсон (<i>R. Robertson</i> “Релігія, глобальна складність і стан людини” (<i>“Religion, global complexity and the human condition”</i>), 1983; “Інтерпретація глобалістичності” (<i>“Interpreting globality”</i>), 1983);

IV. НОВІ ГАЛУЗІ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ НА ПЕРЕТИНІ НАУК

Продовження табл. 2

1	2	3
Другий етап	Середина 70-х – середина 90-х років ХХ ст.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ вихід першої наукової розвідки присвяченої глобалізації, як явищу та процесу — Р. Робертсон “Глобалізація: соціальна теорія та світова культура” (<i>“Globalization: Social Theory and Global Culture”</i>, 1992); ➤ пошук та знаходження нових точок розвитку глобалістики: розробка теоретико-дескриптивних моделей цілісності світу – концепція світового порядку (С. Мендловітц (<i>S. Mendlovitz</i>), Р. Фалк (<i>R. Falk</i>) “Стратегія світового порядку” (<i>“Strategy of World Order”</i>), 1966-1967), концепція постіндустріального суспільства (Е. Тоффлер, “Третя хвиля” (<i>“The Third Wave”</i>), 1980), комунікаційна модель (Ю. Габермас (<i>J. Habermas</i>), “Теорія комунікативної дії” (<i>“Theorie des kommunikativen Handelns”</i>), 1981), концепція соціальної моделі модернізації (Е. Гідденс (<i>A. Giddens</i>), “Модерність і самоідентичність” (<i>“Modernity and Self-Identity”</i>), 1991), глобальна екологічна модель (Н. Реймерс (<i>H. Реймерс</i>) “Надія на виживання людства. Концептуальна екологія” (<i>“Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология”</i>), 1992), історико-економічна модель (І. Валлерстайн “Після лібералізму” (<i>“After Liberalism”</i>), 1995); ➤ публікація 14 доповідей Римського клубу, які торкаються проблем соціальної нерівності (“Третій світ: три четверти світу” (<i>“Tiers-monde: Trois quart du monde”</i>), 1980, автор: М. Гернер (<i>M. Guernier</i>), екологічної ситуації (“Майбутнє океанів” (<i>“The Future of the Oceans”</i>), 1986, автор: Е. Манн Боргезе (<i>E. Mann Borgese</i>); “Брати до уваги природу” (<i>“Taking Nature into Account”</i>), 1995, автор: В. Ван Дірен (<i>W. Van Dieren</i>), дослідження укладу життя суспільств (“Перегляд міжнародного порядку” (<i>“Reshaping the International Order”</i>), 1976, автор: Я. Тінберген (<i>J. Tinbergen</i>); “Дороговкази в майбутнє” (<i>“Road Maps to the Future”</i>), 1980, автор: Б. Гаврилишин), тощо; ➤ запровадження 1980 р. Китаєм демографічної політики націленої на обмеження народжуваності та скорочення природного приросту населення держави “Одна сім’я – одна дитина”; ➤ аварія на Чорнобильській АЕС (Україна, 1986): засвідчила незахищеність світу перед екологічними катастрофами – активізація досліджень у сфері аналізу екологічної ситуації, моделювання наслідків екологічних катастроф; ➤ публікація праці С. Гантінгтона “Третя хвиля: демократизація наприкінці двадцятого століття” (<i>“The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century”</i>, 1991): роздуми про демократичні перетворення у світі в цілому та в окремих державах зокрема та їхній вплив на трансформацію суспільства; ➤ поява перших згадок у наукових розвідках терміну “глобалістика” у руслі сфери наукового дослідження / науковий напрям / наука. Припускають, що вперше термін “глобалістика” у значенні “методологія наддержавного розв’язання сучасних світових проблем” вжив польський мислитель С. Лем (<i>S. Lem</i>, 1921–2006) в есе “Попередній перегляд наступного століття” (<i>“Vorschau auf das ndchste Jahrhundert”</i>), 1990). Необхідність розвитку глобалістики він пов’язував із загрозою існування людства (проблему регулювання суспільного розвитку філософ піднімав, ще в монографії “Сума технологій” (<i>“Summa technologiae”</i>, 1964): “..оволодіти силами природи легше аніж здійснити глобальне регулювання суспільства, цілком можливо, що випередження соціоеволюції техноеволюцією є типовою динамічною рисою таких процесів”);

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Продовження табл. 2

1	2	3
Другий етап	Середина 70-х – середина 90-х років ХХ ст	<ul style="list-style-type: none"> ➤ публікація праці Ф. Фукуяма (<i>F. Fukuyama</i>) “Кінець історії і остання людина” (<i>“The End of History and the Last Man”</i>, 1992): поширення у світі демократії західного взірця свідчить про закінчення соціокультурної еволюції людства, це не означає кінець історії як такої, але означає кінець епохи ідеологічних протиріч, глобальних революцій та війн, а разом з ними й кінець мистецтву та філософії; ➤ початок діяльності інституцій, які пропагують ідеї глобалізму: Стокгольмський міжнародний інститут досліджень миру (<i>Stockholm International Peace Research Institute</i>, 1966, Швеція), Проект “<i>Polity</i>” (1974, США), “Дім свободи” (<i>“Freedom House”</i>, 1978, США), Інститут відкритого суспільства (<i>Open Society Institute</i>, 1979, США), Програма розвитку ООН (<i>United Nations Development Programme</i>, 1993), Міжнародна група з запобігання криз (<i>The International Crisis Group</i>, 1995, США); ➤ проведення 1992 р. Міжнародної конференції з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро (“Саміт землі”) (<i>United Nations Conference on Environment and Development (Earth Summit), Rio de Janeiro</i>, 1992). На конференції розглянуто оточуюче середовище і соціально-економічний розвиток як взаємопов’язані і взаємозалежні області. Головним документом конференції став “Порядок денний на ХХІ століття” (<i>“Agenda 21”</i>), який розглянуто як програму всесвітнього співробітництва; ➤ зародження перших антиглобалістичних рухів: “Друзі Землі” (<i>“Friends of the Earth International”</i>, 1971, Велика Британія, Швейцарія, Франція, США), “Мережа дій проти змін клімату” (<i>“Climate Action Network”</i>, 1989, по усьому світу), “Альянс за відповідальну торгівлю” (<i>“Alliance for Responsible Trade”</i>, 1991, США), “Міжнародний форум з глобалізації” (<i>“The International Forum on Globalization”</i>, 1994, Канада, США), “Глобальний Південь у фокусі” (<i>“Focus on the Global South”</i>, 1995, Індія, Філіппіни); ➤ поява перших праць в Україні з проблем глобалізації, глобальних проблем – Б. Гаврилишин “Дороговкази в майбутнє” (переклад з англ., 1993), Б. Карпінський “Концептуальні основи створення технопаркових структур на Україні: методологія і практика” (Харків, 1993), Г. Клімова “Цивілізація як якісна характеристика розвитку суспільства” (Харків, 1995);
Третій етап	З середини 90-х років ХХ ст. до сьогодні	<ul style="list-style-type: none"> ➤ публікація праці С. Гантінгтона “Зіткнення цивілізацій” (<i>“The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order”</i>, 1996): ідея праці – у майбутньому світі конфлікти матимуть не ідеологічне, а релігійне підґрунтя; формування концепції “зіткнення цивілізацій”; ➤ публікація праці З. Бжезинського (<i>Z. Brzezinski</i>) “Велика шахівниця” (<i>“The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives”</i>, 1997): роздуми про геополітичну могутність США та роль Євразії, яка займає ключове положення у світі та є геополітичним надбаням США; ➤ затвердження ООН “Повістки дня на ХХІ ст.” (2000) та ухвалення “Цілей розвитку тисячоліття” (подолання бідності, зниження рівня материнської смертності, боротьба з поширенням ВІА/СНІДу і т. д.); ➤ проведення <i>Світового саміту</i> зі сталого розвитку (“Саміт Землі 2002”, “<i>Rio+10</i>”) (<i>“World Summit on Sustainable Development (Earth Summit 2002)”</i>) (м. Йоганнесбург (Південна Африка), 2002): підписання “Йоганнесбурзької декларації зі сталого розвитку” та “Йоганнесбурзького плану з імплементації”; ➤ проведення “Конференція ООН зі сталого розвитку”, відома також під назвою “<i>Rio+20</i>” (<i>“RIO+20 United Nations Conference on Sustainable Development”</i>) (м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія), 2012): головні питання пов’язані з дотриманням стійкого розвитку в економічній, соціальній сферах, збереження природного середовища. Саміт завершився підписанням підсумкової декларації “Майбутнє, якого ми хочемо” (<i>“The future we want”</i>);

IV. НОВІ ГАЛУЗИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ НА ПЕРЕТИНІ НАУК

Закінчення табл. 2

1	2	3
	З середини 90-х років ХХ ст. до сьогодні	<ul style="list-style-type: none"> ➤ публікація 18 доповідей Римського клубу, які торкаються проблем соціальної сфери (“Межі соціальної єдності: конфлікти та порозуміння в плюралістичному суспільстві” (<i>“The Limits of Social Cohesion: Conflict Mediation in Pluralist Societies”</i>), 1998, автор: П. Бергер (P. Berger)); “Подвійна спіраль навчання та роботи” (<i>“The Double Helix of Learning and Work”</i>), 2003, автори: О. Гіаріні (O. Giarini) та М. Маліца (M. Malitza)), інформаційного суспільства (“В Мережі: гіпотетичне суспільство” (<i>“Im Netz – Die hypnotisierte Gesellschaft”</i>), 1999, автор: Ж.-Л. Себріан (J.-L. Cebrian)), проблем управління (“Здатність керувати” (<i>“Capacity to Govern”</i>), 2001, автор: Є. Дрор (Y. Dror)), економічної ситуації (“Синій економіці – 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць” (<i>“Factor Five: Transforming the global economy through 80 % improvements in resource productivity”</i>), 2010, автор: Г. Паулі (G. Pauli)), глобальних прогнозів (“2052: Глобальний прогноз на найближчі сорок років” (<i>“2052: A Global Forecast for the Next Forty Years”</i>), 2012, автор: Й. Рандерс (J. Randers)), тощо; ➤ формування глобалістики як самостійної, міждисциплінарної, інтегральної, постнекласичної науки, яка має власний об’єкт, предмет, методи дослідження, напрямки розвитку, наукові школи, центри досліджень практично у всіх державах світу; ➤ присутність проблематики глобалістики (глобалізація, глобальні проблеми, глобальне моделювання, антиглобалістичні рухи) у дослідженнях практично усіх вчених суспільних наук; ➤ поява фундаментальних наукових праць з глобалістики в українському науковому просторі: М. Шепелев “Глобалістика” (Дніпропетровськ, 2001), О. Білорус “Економічна система глобалізму” (Київ, 2003), В. Бебик “Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика” (Київ, 2006), В. Лукашевич “Глобалістика” (Львів, 2012), В. Власов “Глобалістика : історія, теорія” (Вінниця, 2012), тощо; ➤ прийняття ООН розширеного переліку “Цілей розвитку тисячоліття” (2015).

Укладено на основі: [3, 6, 7, 10, 12–18, 20–22, 24, 25, 27, 28, 31–33, 35, 39, 40].

На думку вчених, міждисциплінарна інтеграція по-різному впливає на розвиток науки. Так, одні з них вважають, що саме на стику двох і більше дисциплін можливі найбільші прориви науки (О. Білорус, В. Власов [4], М. Чешков [24], Т. Качмарек [36], С. Оток [38], І. Ільїн [14]). Інші – стверджують, що яскраво виражений міждисциплінарний характер не сприяє прогресу і розвитку глобалістики (Ю. Гладкій [12], Г. Джеймс (H. James) [35]). Доцільним у даному контексті є наведення цитати теоретиків української глобалістики О. Білоруса, В. Власова, яка ілюструє, що міждисциплінарна інтеграція тільки сприяє розвитку глобалістики: “Сучасний стан розвитку глобалістичних досліджень свідчить про те, що глобалістика має риси, притаманні сучасній науці – інтеграцію накопичених знань, що дає підстави вважати її меганаукою. Про це свідчить і визнання її на міжнародному рівні, видання навчальних посібників, енциклопедій та словників, формулювання основних законів і закономірностей глобалізму та глобалізації, які активно застосовують країни у своїй внутрішній і зовнішній політиці” [4, с. 25].

На наш погляд, глобалістика – це нова наука, так як вона відповідає таким вимогам:

а) має чітко визначений об’єкт і предмет;

Об’єкт дослідження глобалістики змінювався у протязі її розвитку. Так, у 1960-ті роки, на етапі зародження її об’єктом були глобальні проблеми, наприкінці 1980-х років до них долучилися процеси глобалізації. На початку ХХІ ст. об’єктом глобалістики є складні процеси глобалізації та її негативні наслідки – глобальні проблеми.

На думку вчених, предмет глобалістики не можна визначити однозначно, хоч спрощено можна сказати, що її предметом є цілісність світу, людство загалом або вся біосфера з головним її елементом людиною [26, с. 48].

б) сформовану теорію, а також закони відкриті у її межах;

Закони: гармонії, органічного розвитку, глобальної рівноваги.

в) специфічні методи дослідження;

Методи: експертних оцінок, глобального моделювання, екстраполяції тенденцій розвитку, історичної аналогії.

г) поняттєво-категоріальний апарат, який засвідчує про її існування як науки;

Поняттєво-категоріальний апарат глобалістики перебуває у стадії формування. Наразі базовими поняттями науки доцільно вважати: глобальність, глобалізм, глобалізація, глобальні проблеми, глобальне моделювання, антиглобалізм. Розкриємо їхній зміст.

Глобальність (від лат. *globus* – куля, земна куля, глобус) – якісна характеристика сучасного світу, яка розкриває його рух до інтегрованості і цілісності, проявляється в усіх вимірах його буття та виявах людської свідомості, означає формування спільності соціальних, економічних, політичних, культурних, інформаційних, правових відносин, які набули планетарних масштабів.

Глобалізм – світогляд, тип свідомості, спосіб бачення навколишнього світу, коли глобальна складова є домінуючою.

Глобалізація – перетворення певного явища на світове, планетарне, те, яке стосується усієї Земної кулі; це процес всесвітньої економічної, соціальної, політичної, культурної, інформаційної інтеграції й уніфікації. Головними наслідками є міжнародний поділ праці та міграція у масштабах усієї планети капіталу, людський і виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Глобальні проблеми (глобальні проблеми людства, глобальні проблеми світу, глобальні проблеми сучасності) – комплекс проблем і ситуацій, які торкаються життєвих інтересів усіх народів світу та вимагають для свого розв'язання колективних зусиль світової громадськості.

Глобальне моделювання – науковий напрям, який використовує дані суспільних, природних і технічних наук для виявлення найвірогідніших варіантів здійснення соціально-економічних процесів в історично певні відрізки часу.

Антиглобалізм – загальний термін, яким описують позицію людей (політичну, економічну, соціальну, культурну), що протистоять політиці глобалізації.

д) сферу практичного застосування;

Практичне застосування глобалістики: формування нового типу світогляду людини XXI ст.; розробка моделей та сценаріїв розв'язання глобальних проблем людства (наприклад, “Цілі розвитку тисячоліття” (“*Millennium Development Goals*”); оновлений перелік затверджений на конференції ООН 2015 р.); аналіз якості та глибини процесу глобалізації з метою недопущення зникнення регіональної індивідуальної мозаїчності та відстеження еволюції глобальних структур (ТНК, міжнародних організацій, тощо).

е) інституційованість у певних наукових, суспільних колах, організаціях і установах.

Інституційованість: програми ООН (“*Декларація тисячоліття ООН*” (“*The United Nations Millennium Declaration*”, 2000)), прогнози-попередження Римського клубу (“Змінити історію, змінити майбутнє – життєва економія для живої Землі”, 2015 і т. д.).

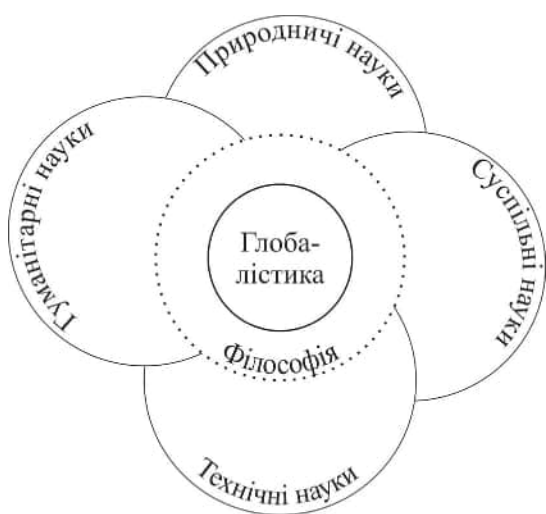

Рис. 1. Глобалістика у системі наук (М. Книш, А. Котик, 2015)

IV. НОВІ ГАЛУЗІ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ НА ПЕРЕТИНІ НАУК

Глобалістику не слід розуміти як конкретну науку, яка виникає, як правило, у результаті диференціації наукового знання або на стику суміжних дисциплін. Вона сформувалася протилежними інтеграційними процесами і представляє собою сферу наукових досліджень, де різні наукові дисципліни і філософія у тісній взаємодії між собою, і з поєднанням свого предмета і метода, аналізують різні аспекти глобалізації і прогнозують шляхи розв'язання глобальних проблем (рис. 1). У зв'язку з цим треба наголосити, що у глобалістиці, яка представляє собою міждисциплінарну науку, дослідження проводяться спеціалістами різних наукових напрямків, і це принципово відрізняє її від конкретних наук.

Як постнекласична, міждисциплінарна наука глобалістика відіграє суттєву роль у житті суспільства та виконує наступні функції (рис. 2):

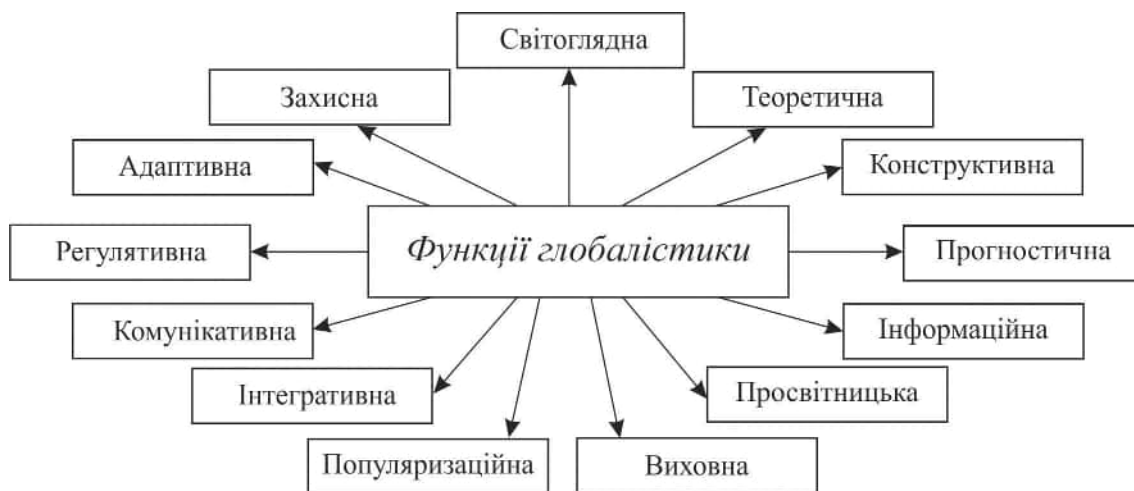

Рис. 2. Функції глобалістики (М. Книш, А. Котик, 2015).

- *світоглядна* (розширення кругозору, показ багатоманіття та мозаїчності (політичної, економічної, культурної, релігійної, повсякденно-життєвої, поведінкової) світу);
- *теоретична* (розробка теоретичних положень науки; висунення наукою нових ідей, гіпотез, концепцій; обґрунтування наукою власних законів та закономірностей);
- *конструктивна* (пошук практичного застосування теоретичних положень науки, участь науки у розв'язанні нагальних глобальних проблем на планетарному, регіональному та локальному рівнях);
- *прогностична* (розробка наукою коротко-, середньо-, довготермінових прогнозів змін планетарної демографічної, економічної, соціальної, екологічної, політичної ситуації; обґрунтування та виокремлення перспектив та загроз розвитку);
- *інформаційна* (збирання, систематизація, узагальнення, зберігання та використання інформації з проблем глобального розвитку людства);
- *просвітницька* (вивчення елементів глобалістики в початковій, середній та вищій школі);
- *виховна* (формування почуття патріотизму (україноцентризму) на фоні розгляду проблем планетарного масштабу, відкритості й чуйності до різноманіття, толерантності, терпимості, милосердя, поваги до інших людей та їхніх поглядів, бережливого ставлення до природи, культурного надбання людства);
- *популяризаційна* (поширення результатів дослідження глобалістики через засоби масової інформації, Інтернет, книговидання, рекламну та атракційну діяльність);
- *інтегративна* (об'єднання людей за допомогою поширення ідей глобалістики, заради розв'язання нагальних глобальних проблем людства та збереження природно-культурної мозаїчності планети Земля через усвідомлення власної єдності (культурної, релігійної, історичної) не тільки у межах певної території, а й усієї планети);

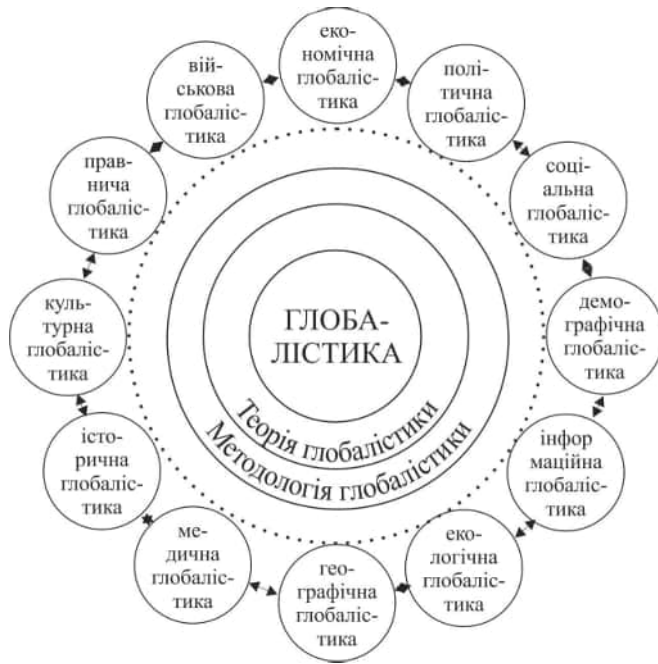

Рис 3. Структура глобалістики (М. Книш, Л. Котик, 2015).

- *комунікативна* (налагодження спілкування та взаємодії між особами / групами осіб на локальному, регіональному, глобальному рівні);
- *регулятивна* (формування наперед визначених стандартів поведінки на локальному рівні з врахуванням викликів глобального масштабу й територіальних соціально-культурних особливостей (звичаї, норми, традиції, заборони, вимоги));
- *адаптивна* (пристосування до постійних змін географічного середовища, до його територіальних відмін, вироблення особистої соціально-культурної гнучкості);
- *захисна* (збереження соціально-економіко-політично-географічної індивідуальності, унікальності у час глобалізації, активних соціально-культурних інноваційних змін).

Оскільки глобалістика наука міждисциплінарна, яка сформувалася інтеграційними процесами, де філософія, природничі, суспільні, гуманітарні і технічні

науки взаємодіють між собою, і кожна зі своєї позиції, аналізують різні аспекти глобалізації та пропонують шляхи вирішення глобальних проблем, то на початку ХХІ ст. має великі перспективи розвитку, які охоплюють як теоретичні так і прикладні аспекти.

З-поміж теоретичних аспектів доцільно виділити потребу розвитку теоретико-методологічних засад науки у цілому та формування положень окремих її дисциплін, укладання структури науки (рис. 3). Водночас часовим є впровадження нових методологічних підходів, переосмислення чинників виникнення та перебігу глобалізації, глобальних проблем людства, тощо. На ширшу увагу заслуговують окремі напрямки досліджень глобалістики (економічна глобалістика, політична глобалістика, соціальна глобалістика, географічна глобалістика, тощо). Доцільним є й переосмислення ролі глобалізації у сучасному світі.

Щодо прикладних аспектів, то глобалістичні пошуки повинні бути спрямовані не тільки на аналіз та узагальнення наслідків глобалізації чи глобальних проблем, але перш за все на розробку шляхів подолання їхніх негативних наслідків, недопущення виникнення нових негативних аспектів, а особливо мультиплікативного ефекту. Глобалістичні дослідження повинні нести у собі реальний управлінський ефект.

Список використаних джерел

1. Айтов С. Ш. Генеза концепції глобалізації : когнітивна динаміка / С. Ш. Айтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/1684/1/globalistika.pdf>.
2. Арутюнов В. Х. Філософія глобальних проблем сучасності : навч.-метод. посібник / В. Х. Арутюнов, В. М. Свінцицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 90 с.
3. Бебик В. М. Сучасна глобалістика : провідні концепції і модерна практика : навч. посібник / В. М. Бебик [та ін.]. – К. : Ун-т “Україна”, 2006. – 208 с.
4. Білорус О. Глобалістика – нова синтетична наука / О. Білорус, В. Власов // Вісник НАН України. – 2010. – № 3. – С. 17–26.
5. Білорус О. Г. Глобалістика. Науковий глосарій і бібліографія / О. Г. Білорус. – К. : [б. в.], 2000. – 169 с.
6. Білорус О. Г. Економічна система глобалізму : монографія / О. Г. Білорус. — К. : КНЕУ, 2003. – 360 с.

7. Васильев Г. Ю. Глобалістика як наука та навчальна дисципліна / Г. Ю. Васильєв, І. Г. Васильєва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3546/1/Vasilev_Vasileva_172.pdf.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
9. Власов В. І. Глобалістика і глобалізація : терміни і поняття (короткий словник) / В. І. Власов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://inb.dnsgb.com.ua/2010-4/10_vlasov.pdf.
10. Власов В. І. Глобалістика : історія, теорія у 2 т. / В. І. Власов. – Т.1 : Історичні аспекти науки глобалістики : монографія. – Вінниця : ТОВ “Нілан-ЛТД”, 2012. – 570 с.
11. Гэй У. Процессы глобализации и наука глобалистика / У. Гэй // Век глобализации. – 2008. – № 1. – С. 23–30.
12. Гладкий Ю. Глобалистика : трудный путь становления / Ю. Гладкий // МЭ и МО. – 1994. – № 10.
13. Глобалистика : энциклопедия / [глав. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков]. – М. : Радуга, 2003. – 1328 с.
14. Ильин И. В. Теоретико-методологические основы глобалистики / И. В. Ильин. – М. : Из-во МГУ, 2009. – 108 с.
15. Книш М. М. Політико-географічна глобалістика : навч. посібник / М. М. Книш, Л. І. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2014. – 484 с.
16. Книш М. М. Глобальні проблеми людства : навч. посібник / М. Книш, Л. Котик. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2015. – 330 с.
17. Кочетов Э. Г. Глобалистика : теория, методология, практика / Э. Г. Кочетов. – М. : НОРМА, 2002. – 648 с.
18. Лукашевич В. М. Глобалістика : навч. посібник / В. М. Лукашевич ; [2-ге вид., доп. і перероб.]. – Львів : Новий Світ-2000, 2010. – 440 с.
19. Муза Д. Е. К дискуссии о предмете глобалистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_44_81.pdf.
20. Суліма Є. М. Глобалістика : підручник / Є. М. Суліма, М. А. Шепелєв. – К. : Вища школа, 2010. – 544 с.
21. Федотов А. П. Глобалистика – наука XXI века / А. П. Федотов // Вестник высшей школы. – 1999. – № 11.
22. Федотов А. П. Глобалистика : начало науки о современном мире. Курс лекций / А. П. Федотов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 224 с.
23. Хозин Г. С. Современная глобалистика и проблемы перестройки системы международных отношений / Г. С. Хозин // Политические науки. – 1990. – №5. – С. 69–70.
24. Чешков М. А. Глобалистика как научное знание. Очерки теории и категориального аппарата / М. А. Чешков. – М., 2005. – 224 с.
25. Чешков М. А. Глобалистика : предмет, проблемы и перспективы / М. А. Чешков // Общественные науки и современность. – 1998. – №2.
26. Чумаков А. Н. Глобализация. Контуры целостного мира : монография / А. Н. Чумаков. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Проспект, 2009. – 428 с.
27. Чумаков А. Н. Глобалистика в системе современного научного знания / А. Н. Чумаков // Вопросы философии. – 2012. – № 7. – С. 3–16.
28. Чумаков А. Н. Философия глобальных проблем : монография / А. Н. Чумаков. – М. : Знание, 1994. – 159 с.
29. Шаблій О. І. Суспільна географія. Теорія, історія, українознавчі студії / О. І. Шаблій. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 644 с.
30. Шепелєв М. А. Глобалізація управління як мегатенденція сучасного світового розвитку : монографія / М. А. Шепелєв. – К. : Генеза, 2004. – 512 с.
31. Шепелєв М. А. Глобалістика / М. А. Шепелєв. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2001. – Ч. 1. – 144 с.; Ч. 2. – 122 с.
32. Berger P. L. Many Globalizations : Cultural Diversity in the Contemporary World / P. L. Berger, S. P. Huntington. – N. Y. : Oxford University Press, 2002. – 374 p.
33. Czerny M. Globalistyka Procesy globalne i ich lokalne konsekwencje / M. Czerny, R. Juczak, J. Makowski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. – 204 st.
34. Hirst P. Globalization in Question : The International Economy and the Possibilities of Governance / P. Hirst, G. Tompson. – Cambridge, 1999. – 318 p.
35. James H. The End of Globalization : Lessons from the Great Depression / H. James. – Cambridge (Mas.) : Harvard University Press, 2001. – 272 p.

36. Kaczmarek T. Globalistyka. Przyszłość globalnej gospodarki / T. Kaczmarek. – Warszawa : Difin Spółka Akcyjna, 2007. – 117 st.
37. Mandle J. R. Globalization and the Poor / J. R. Mandle. – Cambridge, 2003. – 168 p.
38. Otok S. Geografia polityczna. Geopolityka, ekopolityka, globalistyka / S. Otok. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2011. – 224 st.
39. Reports to the Club of Rome // The Club of Rome [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.clubofrome.org>.
40. Shipman A. The Globalization Myth / A. Shipman. – Cambridge : Icon Books Ltd, 2002. – 172 p.
41. Wallerstein I. The End of the World As We Know It : Social Science for the Twenty-first Century / I. Wallerstein. – Minneapolis : University of Minnesota Press, 1999. – 288 p.
42. Wallerstein I. World-Systems Analysis: An Introduction / I. Wallerstein. – North Carolina : Duke University Press, 2004. – 110 p.

УДК 911.3

Степан Кузик

ІНФРАСТРУКТУРА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ГЕОГРАФІЧНУ СТРУКТУРУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
SKUZYK@ukr.net

The article discusses the scientific foundations of the research on infrastructure, in particular the existing approaches to defining this concept. The author analyses the structural composition of manufacture, social, market, technological, economic, tourist and military infrastructure. Special attention is paid to transport as the main infrastructural sector of economy and its influence on the geo-spatial structure of the global economy.

Ключові слова: інфраструктура, логістика, транспорт, світова транспортна система, соціальна інфраструктура, наукова інфраструктура.

Keywords: infrastructure, logistics, transport, global transport system, social infrastructure, scientific infrastructure.

Інфраструктура – важливе поняття у суспільно-географічній науці та відносно нове у географічній термінології. Воно походить від лінгвістичного змісту латинських слів *infra* – “нижче, під” і *structura* – “побудова”, що означає основа, фундамент.

Термін “інфраструктура” вперше згадується у працях економістів і має кілька варіантів пояснення. *Найперше* він пов’язаний з будівельним виробництвом, і ототожнений із фундаментом будівлі. *Другий варіант* пов’язує походження терміна з військовою справою, де комплекс галузей забезпечує нормальну діяльність збройних сил (склади військових матеріалів, летовища, полігони та ін.).

Якщо розглядати це питання в історичному сенсі, то в 40-х роках ХХ ст. на Заході під інфраструктурою розуміли сукупність галузей, котрі забезпечують нормальне функціонування промислового та сільськогосподарського виробництва. Згодом поняття уточнювалося й звелось до трьох основних підходів – хронологічного, структурно-логічного і функціонального.

Представники хронологічного підходу аналізують теоретичні розробки, пов’язані з проблемами економічного розвитку країн, що тільки звільнилися від колоніальної залежності (кінець 40-вих – 60-ті роки ХХ ст.). Учені вважали за доцільне вкладати інвестиції в інфраструктуру, оскільки це сприяло зростанню їхнього національного доходу та зростанню економіки таких країн і у кінцевому підсумку допомагало розширенню можливостей країн-інвесторів. Підходи науковців 90-х років ХХ ст. не значно змінилися. На їхній погляд, інвестиції в інфраструктуру сприяли розвитку базових галузей економіки.

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Іван Рудакевич</i> Сучасні геопросторові тенденції розвитку транспортної інфраструктури великих міст Західного регіону України	285
<i>Ігор Мельник</i> В пошуках центру Галичини	289

IV. Нові галузі суспільної географії на перетині наук

<i>Петро Масляк</i> Перманентна революція в Україні: геополітика та геостратегія	293
<i>Олег Шаблій</i> Геополітичні виклики України	303
<i>Маркіян Мальський, Юрій Занько, Ігор Зінько</i> Політична географія у системі підготовки фахівців з міжнародних відносин у Львівському національному університеті імені Івана Франка.....	317
<i>Василь Джаман</i> Активізація міжнародних функцій обласних центрів в умовах децентралізації (на прикладі Чернівців)	321
<i>Роман Сливка</i> Структурна вразливість регіону як передумова виникнення територіально-політичних конфліктів	326
<i>Марія Мирош</i> Географія професійної політичної активності населення в Західному регіоні України.....	331
<i>Орислава Тимчук</i> Релігійність населення України: соціально-географічні аспекти дослідження.....	337
<i>Мирослава Книш, Любов Котик</i> Становлення глобалістики як науки.....	343
<i>Степан Кузик</i> Інфраструктура та її вплив на географічну структуру світового господарства.....	356
<i>Микола Барановський</i> Географія злочинності: засадничі основи становлення, особливості сучасного розвитку в Україні	363
<i>Микола Мироненко</i> Аналіз впливу соціально-економічних факторів на злочинність в Україні	368
<i>Ярослав Івах</i> Основні напрямки сталого розвитку Західного регіону України в умовах міжнародних викликів	371
<i>Андрій Кузишин</i> Характеристика соціальної сфери Західноукраїнських областей в світлі зайнятості населення	378
<i>Мар'яна Сеньків</i> Митно-геологістична характеристика Західного регіону України	385
<i>Мар'ян Заблоцький</i> Регулятивні пріоритети стабілізації регіональної економіки в умовах децентралізації (на прикладі Львівської області)	391
<i>Любов Котик</i> Новітні форми поєднання підприємств на території Львівської області: суспільно-географічні аспекти функціонування в умовах трансформації господарського комплексу регіону	395
<i>Ірина Ванда</i> Конкурентоспроможність Львівської області: регіональний і галузевий аспекти	405
<i>Олег Горовий</i> Суспільно-географічні особливості інвестиційної привабливості території Львівської області ..	410
<i>Михайло Чорний</i> Перспективи розвитку світогосподарських зв'язків Львівської області.....	415
<i>Йосип Гілецький, Надія Тимофійчук</i> Господарська освоєність природно-географічних областей у межах гірської частини басейну Черемошу.....	419
<i>Володимир Поручинський, Ірина Поручинська, Андрій Слащук, Ярослава Сосницька</i> Історія становлення і розвитку демографічних знань в Україні.....	427

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ЛЬВІВСЬКА СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНА ШКОЛА:
ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, УКРАЇНОЗНАВЧІ СТУДІЇ**

МАТЕРІАЛИ

всеукраїнської наукової конференції з участю закордонних учених,
присвяченої 70-річчю кафедри
економічної і соціальної географії
Львівського національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, 19–20 листопада 2015 р.)

Технічний редактор *Світлана Сенік*
Комп'ютерний набір *Олега Горового, Любові Котик, Орислави Тимчук*
Комп'ютерне верстання *Любові Семенович*
Художнє оформлення *Людмили Войтович, Мар'яни Сеньків*

Формат 60×84¹/₈. Умовн. друк. арк. 28,13.
Тираж 100 прим. Зам.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000.

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Друк ТзОВ «Простір-М»
вул. Чайковського, 8, м. Львів, 79000.
Тел.: (032) 261-09-05, e-mail: prostir@litech.net

Свідоцтво
про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2167 від 21.04.2005 р.